

Medalion portretowy Klauđyny Połockiej autorstwa Davida d'Angers.
Zbiory Biblioteki Kórnickiej. Fot. Grzegorz Kubacki

Paris le 10 juillet 1834

Madame

Vous avez accepté ce médaillon en bronze, quand
la noble cause de la liberté, cette cause que vous
avez toujours tenue avec tant d'ardeur et de dévouement
aura assuré l'indépendance de votre belle patrie,
vos regards se porteront, peut-être quelquefois,
sur mon ouvrage, il vous rappellera, un homme
qui, a pour vous, votre noble caractère, la plus
vive et la plus profonde admiration.

Je vous prie, Madame,
l'assurance de respect de votre
très humble et très obéissant serviteur

David

Emilia se rappelle affectueusement
à votre souvenir

List Davida d'Angers do Klaudyny Potockiej z dnia 10 lipca 1834 roku.
Zbiory Biblioteki Kórnickiej. Fot. Grzegorz Kutacki

GRZEGORZ KUBACKI
BIBLIOTEKA KÓRNICKA

KLAUDYNA POTOCKA NA MEDALIONIE DAVIDA D'ANGERS. PROBLEM DATAcji

Większość pamiątek po Klaudynie Potockiej (1801–1836) znajduje się Bibliotece Kórnickiej. Wśród nich zachowały się medaliony przedstawiające profil tej wielkiej patriotki, dzieło francuskiego artysty Davida d'Angers¹. Medaliony wykonane zostały w formie odlewu w brązie, o średnicach 149 mm (S29), oraz 157 mm (S14). Oryginały wykonane w pracowni Ecka et Duranda² w Paryżu miały średnicę 149 mm, pozostałe, o rozmiarach innych, są ich kopiami. Dodatkowo w zbiorach kórnickich znajduje się gipsowy odlew, identyczny ze wspomnianymi medalionami³.

Kwestia autorstwa nie nasręcza żadnych wątpliwości. David d'Angers, urodzony w 1788 roku w Angers we Francji, syn snycerskiego fabrykanta, już za życia uważany był za najwybitniejszego francuskiego rzeźbiarza⁴. Dał się również poznać jako autor medalionów m.in. z podobiznami Adama Mickiewicza czy Napoleona Bonaparte.

Pozornie kwestia daty powstania medalionu wydaje się prosta. Franciszek Jaworski odnotował go w swym katalogu, dotyczącym Galerii Miasta Lwowa, i datował na rok 1831⁵ (niestety, jak wynika z najnowszego katalogu, Lwów już nie

¹ Sygnatury S14 oraz S29 Działu Muzealnego Biblioteki Kórnickiej Polskiej Akademii Nauk [dalej BK].

² Joseph George Reinis, *The Portrait Medallions of David d'Angers*, New York 1999, s. XIX–XX.

³ Sygnatura S13 Działu Muzealnego BK.

⁴ *Dykcjonarz biograficzno-historyczny*, t. I, Warszawa 1844, s. 320.

⁵ Franciszek Jaworski, *Medaliony polskie. Zbiory rodziny Przybysławskich*, [Lwów 1910], s. 120.

posiada tego medalionu). Identyczną datę podaje Julian Olejniczak w odniesieniu do egzemplarza poznańskiego⁶. Zarówno egzemplarze kórnickie, jak i medalion przechowywany w Muzeum Warszawy, w zbiorze wydzielonym po doktorze Ludwiku Goclu⁷, wpisane do muzealnych inwentarzy, opatrzone były datą 1831⁸. Tak samo wygląda sprawa datacji z egzemplarzem znajdującym się w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa⁹.

Czy data „1831” powtarzająca się w opisach jest trafna? Tak odczytywano cyfry umieszczone na medalionie, poniżej wizerunku Potockiej, za autografem artysty. W moim przekonaniu datacja ta jest błędna, natomiast właściwy jest rok 1834, co postaram się udowodnić.

W 1831 roku Kludyna brała czynny udział w powstaniu listopadowym, aktywnie działając m.in. w tzw. Lazarecie Poznańskim razem z przyjaciółką Emilią Szczaniecką. Mieszkała w tym okresie przy Orlej na warszawskim Lesznie, w mieszkaniu swej matki – Justyny z Dzieduszyckich. Krótco po upadku powstania przebywała w Krakowie, w pałacu Pod Baranami, u przyrodniego brata swego męża Bernarda – Artura Potockiego. W ostatnim miesiącu 1831 roku dotarła do Drezna. Rok 1831 wydaje się więc możliwy, ale bardzo mało prawdopodobny. W roku tym w Paryżu Kludyny nie było.

Pierwsze wzmianki dotyczące Jean-Pierre’a Davida d’Angers pojawiają się w korespondencji Kludyny w liście z listopada 1833 roku pisanym do niej przez Adama Mickiewicza. Wprawdzie list ten nie jest datowany, ale z jego treści wynika, że musiał powstać krótco po przyjeździe Potockiej do Genewy. Mickiewicz pisze w nim:

Dawid robi teraz posąg ś. Cecylii; widząc portret Pani niezmiernie żałuje, że nie może wedle postaci Pani swojego posągu modelować. Jeśliby miał nadzieję widzieć tu Panią, wstrzymałby się ze swoją pracą. I nam by wszystkim miło było mieć taką pamiątkę, ale nie śmiemy życzyć, abyś Pani tu przybyła; ucierpiałabyś wiele, patrząc na to, co się u nas dzieje¹⁰.

Zatem Kludyna w żaden sposób nie miała możliwości pozowania francuskiemu artyście w listopadzie 1833 roku. Dodatkowo, dzięki znalezisku Leszka Kukulskiego w bibliotece w Glasgow, wiemy, z jakiego wzoru skorzystał wówczas David. Był to portret Kludyny Potockiej, który ofiarował mu nasz wieszcz. Zatem David

⁶ Julian Olejniczak, *Gabinet numizmatyczny*, [w:] *Zbiory Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Muzeum Narodowym w Poznaniu*, Poznań 1982, s. 127.

⁷ Sygnatura MHW7/LG Muzeum Warszawy.

⁸ Małgorzata Dubrowska, *Medaliony i plakiety w zbiorach Muzeum Historycznego m. st. Warszawy*, „Almanach Muzealny” 2003, nr 4, s. 275–299.

⁹ Nr inw. MHK-3223/ II N.

¹⁰ Rękopis BK 1610, k. 25.

już wówczas, tworząc św. Cecylię, robił to według wizerunku Klaudyny. Dzieje tego niezwykłego znaleziska opisał w 1970 roku profesor Krzyżanowski¹¹.

Za wskazanym przeze mnie rokiem 1834 przemawiają jeszcze dwa argumenty. W drugiej połowie czerwca Potoccy przybyli do Paryża. Klaudyna spotykała się tu z przyjaciółkami, m.in. z Benigną Małachowską, która, prowadząc swój dzienniczek, każde z takich wspólnych spotkań odnotowała. Dzięki temu wiemy, że np. 2 lipca 1834 roku obie panie zaproszone były na spotkanie Towarzystwa Pań Polskich, działającego pod auspicjami Hotelu Lambert. Starając się pomagać rodakom, odrzucała jednak Klaudyna próby wciągnięcia jej w polityczne rozgrywki emigracji i na spotkanie ostatecznie nie dotarła¹².

Francuski artysta od 1826 roku pełnił godność profesora w L'École des Beaux-Arts, mieszczącej się przy Quai Voltaire nad samym brzegiem Sekwany, a jego pracownia znajdowała się nieco na południe, na obrzeżach Ogródów Luksemburskich, przy Rue d'Assas¹³. Klaudyna podczas pobytu w Paryżu na przełomie czerwca i lipca 1834 roku mieszkała pod numerem 6 Rue du Helder. Oba te miejsca związane z Davidem od Rue du Helder dzielił odpowiednio dziesięcio- i piętnastominutowy spacer. Kamienica, w której mieszkała Klaudyna, usytuowana na tyłach paryskiej opery, istnieje do dzisiaj. Skąd o tym miejscu zamieszkania wiemy? Z listu, który stanowi pełne rozwiązanie zagadki błędnej datacji medalu. W zbiorach Biblioteki Kórnickiej znajduje się list w języku francuskim autorstwa Jean-Pierre'a Davida d'Angers, z 10 lipca 1834 roku, w którym prosi on Klaudynę o przyjęcie i akceptację wykonanego przez siebie medalionu z brązu¹⁴.

Skąd zatem błędne przekonanie, że medalion został wykonany w 1831 roku, a nie w 1834? Dlaczego różne instytucje, niezależnie od siebie, twierdzą, że powstał on w 1831 roku? Odpowiedzią na to jest porównanie próbki charakteru pisma francuskiego rzeźbiarza na liście, datowanym na 1834 rok, który dołączony został do medalionu przekazanego głównej zainteresowanej, oraz na medalionie. „Davidowska” czwórka w liście jest czytelna i wyrazista. Umieszczenie datacji na medalionie, w miejscu mało czytelnym, w dolnej jego części, mogło wprowadzać w błąd podczas prób odczytania daty i sprawiać, że dość oczywista czwórka wyglądała jak jedynka. Wątpliwości te rozwiązać powinna lektura reprodukcji listu oraz porównanie go z podpisem na medalionie. Dodatkowo za tą datą przemawiają przytoczone we wcześniejszej części tekstu pozostałe okoliczności, tj. fakt, że w 1831 roku Klaudyna przebywała na ziemiach polskich, biorąc udział w powstaniu listopadowym, oraz list Mickiewicza z 1833 roku, w którym jasno

¹¹ Julian Krzyżanowski, *Nieznany list Mickiewicza do Dawida z Angers*, „Pamiętnik Literacki” 1970, t. LXI, z. 1, s. 233–237.

¹² Donata Ciepieńko-Zielińska, *Klaudyna z Działyńskich Potocka*, Kraków 1973, s. 300.

¹³ Alphonse Esquiros, *Interieurs d'atelier. P.-J. David*, „L'artiste. Beaux-arts et belles-lettres” 1844, t. V, seria III, s. 169–171.

¹⁴ BK 7855, k. 45.

i wyraźnie pisze on, że chcieliby oboje z Davidem, by Klaudyna zgodziła się pozować rzeźbiarzowi.

Medal powstał w 1834 roku, Klaudyna zabrała go ze sobą z Paryża do Genewy. Przed śmiercią swoim spadkobiercą uczyniła brata Tytusa, co może wyjaśniać, w jaki sposób medaliony trafiły do Kórnika¹⁵. W 1836 roku umarła, a sam Mickiewicz powiadomił o jej zgonie Davida, podkreślając, jak ogromna to dla nich strata.

BIBLIOGRAFIA

Rękopisy z Biblioteki Kórnickiej: BK 1610, k. 25; BK 7855, k. 45; BK 7861, k. 9.

Opracowania

Ciepieńko-Zielińska Donata, *Klaudyna z Działyńskich Potocka*, Kraków 1973.

Dubrowska Małgorzata, *Medaliony i plakiety w zbiorach Muzeum Historycznego m. st. Warszawy*, „Almanach Muzealny” 2003, nr 4.

Dykcyonarz biograficzno-historyczny, t. I, Warszawa 1844.

Esquiros Alphonse, *Interieurs d'atelier. P.-J. David*, „L'Artiste. Beaux-arts et belles-lettres” 1844, t. V, seria III.

Jaworski Franciszek, *Medaliony polskie. Zbiory rodziny Przybyłowskich*, Lwów 1910.

Krzyżanowski Julian, *Nieznany list Mickiewicza do Dawida z Angers*, „Pamiętnik Literacki” 1970, t. LXI, z. 1.

Olejniczak Julian, *Gabinet numizmatyczny*, [w:] *Zbiory Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Muzeum Narodowym w Poznaniu*, Poznań 1982.

Reinis Joseph George, *The Portrait Medallions of David d'Angers*, New York 1999.

ABSTRACT

GRZEGORZ KUBACKI

KLAUDYNA POTOCKA ON A MEDALLION BY PIERRE-JEAN DAVID D'ANGERS. PROBLEM WITH ITS DATING

The article concerns the dating of a medallion from the collections of the Kórnik Library. The medallion is interesting both in view of its author (David d'Angers was one of the most eminent French sculptors), and the person portrayed by it (Klaudyna Potocka née Działyńska was among the most famous Polish women of the Romanticism). Castings of the medallion are kept in several Polish museums. In all of their catalogues, the castings are dated to 1831. However, both the biographic data and Potocka's correspondence clearly indicate that they should be dated to 1834, which is the focus of what I have attempted to demonstrate.

¹⁵ BK 7861, k. 9.